

значителнитѣ суми, дължими отъ селенитѣ на частни лица, ни налагатъ дължността да бждемъ рѣшителни наистина, но и осторожни въ мѣрките, които ще приемемъ. Тия мѣрки могатъ да подигнатъ едно принципиално възражение. Било по въпроса за задължителната застраховка, било по оня на крѣчмитѣ, било най-послѣ по оня за запазване на селското землевладѣние, може да ни попита нѣкой: дѣ остана личната свобода? Малолѣтни или малоумни ли сж нашитѣ селяни, та ги туряте подъ опека, да сж дължни да се застраховатъ, щатъ не щатъ, да не могатъ да пиятъ на вересия или да се задлъжняватъ комуто и когато искатъ? Господа, ако мислите, че мѣрките вземени отъ много по-образовани народи сж стѣснителни за нашитѣ селяни, не ги прѣпорѣчвайте. Не заборавайте само, моля, едно: че нашиятъ селянинъ почти всѣкога е жененъ и че споредъ юридическитѣ му понятия — поне въ Западна България, дѣто азъ съмъ изслѣдвалъ за другата — имотътъ му не принадлежи само нему, а на цѣлото му сѣмейство, което впрочемъ му е помогнало да го спечели и обработва. Той е единъ видъ фидеикомисаръ на жена си и дѣцата си и вѣрвайте, че хиляди невинни уста ще ви благославятъ, ако вие успѣете да направите нѣщо за тѣхното обезпечение.

За земледѣлческитѣ дружества малко има да кажа. За тѣхъ у насъ се е писало и говорило твърдѣ много, чрѣзъ тѣхъ другадѣ сж се направили чудеса. Въ Франция, оня видъ отъ тия дружества, които се наричатъ земледѣлчески синдикати и се дължатъ на французкия законъ отъ 21 мартъ 1884 г., сж дали силенъ потикъ на отечественото си земледѣлие. Отъ 5 въ 1884, тѣ сж станали 1093 въ 1894 г. Дания, страна много по-малка отъ нашата, благодарение на своитѣ селски дружествени масларници, е изнела въ 1893 г., само масло за 85 милиона лева, съ 15 милиона повече отъ цѣлия износъ въ България. Въ своето 87-мо постановление, нашиятъ земледѣлческо-промишленъ съборъ е казалъ слѣдущето:

„Нашето първобитно земледѣлие и нашитѣ западнали занаяти могатъ да намѣрятъ силна опора за повдигане въ сдружаването. Тамъ дѣто единичниятъ трудъ е безпомощенъ да достави повече капитали, по-усъвършенствувани машини и други срѣдства за произвождане, сдружаването ще може